

MAIRONIO ASMENYBĖS PORTRETAS

FRAGMENTAS IŠ MONOGRAFIJOS

1. Maironio asmenybės leitmotyvas — pusiausvyra. 2. Psichologiniu atžvilgiu: pusiausvyra tarp jausmo, proto ir valios. 3. Socialiniu visuomeniniu atžvilgiu: pusiausvyra tarp gamtos ir kultūros, tarp individualizmo ir visuomeniškumo, tarp taupumo ir šykštumo. 4. Etiniu ir religiniu atžvilgiu: pusiausvyra tarp bohemos ir askezės; pusiausvyra tarp intymaus ir manifestacinio religingumo. 5. Maironio portretas rémuose.

1. Kiekvienas, anot Gogolio, turi ką nors sava. Toks žmogaus charakterio savumas yra lygus kūrinio pagrindinei idėjai arba leitmotyvui. Jis duoda tam žmogui ar kūriniui charakteringą spalvą, toną, nepakartojamą kituose; jis išreiškia jų esminę žymę, atskiria nuo kitų tos rūšies būtybių. Vienuose kūrinuose leitmotyvas esti ryškesnis, kituose blankesnis. Gyvenimo iškarpoje leitmotyvas blankesnis nei kūryboje, nes gyvenimas yra tik chaosas žaliavos, iš kurios menininkas formuoja kūrinį naują pasaulį su aiškesniais, vaizdesniais principais, su labiau išryškintais esminiais bruožais. Dėl to gyvenimo žmogų sunkiau charakterizuoti, nei literatūrinį personažą.

Tačiau ir gyvenimo žmonių tarpe vieni vadinasi „fotogeniški“, kiti — ne. Jei Vaižgantą, Šliūpą, Kudirką, Jakštą, Herbačauską priskirsime prie pirmųjų, tai Maironis yra antrojo tipo. Jo asmenybės leitmotyvą sunku įžiūrėti. Jame sunku aptikti reljefingų bruožų, kurie leistų poetą griežtai ir tiksliai apibūdinti ir galbūt įstatyti į Sprangerio ar kitų tipologų nustatytas kategorijas.

Jeigu tipai skirstomi pagal vyraujančias juose dvasines galias, pagal temperamentus, pagal jų domėjimosi interesus, tai Maironyje nė viena tų galių ir nė viena interesų sritis nėra taip prasikišusi, kad nustelbtų kitas ir duotų asmens portretui aiškią spalvą. Nė pačiame gyvenime nėra įvykių, kurie su tokiu bent reljefingumu kaip Kudirkoje charakterizuotų šitą žmogų. Visas Maironis ir jo gyvenimas toks iš viršaus lygus, toks klasiškai paprastas ir vienodas, nuosaikus, pusiausvyrą išlaikęs, kad daro monotonijos, pilnumos įspūdį. Jei vis dėlto reiktų surasti esminį Maironio bruožą, tai labiausiai ir būtų žymėtinas jo nuosaikumas, pusiausvyra.

2. Nuosaikumas, pusiausvyra, pirmiausia, tarp žmogaus dvasinių galių: jausmo, proto, valios. Įpratę esame vadinti Maironį jausminės poezijos kūrėju. Jausmu jis stipriai reagoavo ir gyvenime. Mažmožiai taip jaudino, kad Maironis dėl jų kankinosi, naktimis neužmigdavo. Jei buvo sujaudintas iš šalies, ne visada iškęsdavo nereagavęs. 1895 *Varpui* suniekinus jo pirmąją poemą, kad ir santūriai, kad ir džentelmeniškai, bet sugelta širdimi rašė repliką. 1906 stud. A. Voldeмарui pakritikavus *Pasakojimus apie Lietuvos praeigą*, Maironis ne tik replikavo, bet ir privačiame laiške Jakštui-Dambrauskui prisipažino, kad nuo tokio koneveikimo dings tas noras bet ką rašyti. Net po keliolikos metų negalėjo užmiršti tos kritikos ir ją prisiminė naujame savo istorijos leidime. (1) Stud. Venclova 1924 nedžentelmeniškai spigino Maironiui į akis, kad jis „paseno“, ir poetas jam atsakė: atsakė ne tik jam, kiek visai jaunajai kartai, nemokančiai

pagerbti senųjų. Stipriai jaudinosi dėl lenkomanų paleistų prieš jį insinuacijų ir šmeižtų, o reagavo bent tuo, kad paprašė vyskupą ištirti jam daromus priekaištus. Dar stipriau buvo sujaudintas, kada Roma aplenkė jį hierarchijos pako-
pose ir vienu atveju reagavo ne tik savo eilėraščiu, bet ir tuo, kad buvo beatsisakęs iš seminarijos rektoriaus pareigų.

Tai keli to išviršinio reagavimo momentai, kada jis pats buvo tiesiogiai paliestas. Bet kiek jų iškentėjo vienas, išviršiniu būdu nereaguodamas; palikdamas juos savo viduje, kaip uždarame katilė, ar tik netiesioginiu būdu reaguodamas — savo pergyvenimą išreišdamas poezijos formomis. Didžioji Maironio poezijos dalis, tiek patriotinė, tiek asmeninė, yra tos reaktyvios prigimties vaisius: už kiekvieno eilėraščio slypi konkretūs gyvenimo akstinai, į kuriuos Maironis poezija reagavo.

Tačiau pergyvenimų verpetai nepajėgė nublokšti nuo išorinės ramybės, rimties. Nepajėgė, nes Maironio jausminį gyvenimą stipriai siejo kitos dvi galios: protas ir valia. Teorinis Maironio intelektas blykštelėjo jau gimnazijoje matematikos pamokose. Teorinis protas su aiškia griežta logika prašneka iš Maironio paskaitų, iš straipsnių. Net išlikusiuose keliuose pamoksluose tokiomis nepaprastomis progomis, kaip Jaunių laidojant, Karo muziejų atidarant, maža emocinio pakilimo, tik natūrali, logiškai tiksli minties eiga. Į senatvę net pats Maironis suabejojęs savo pašaukimu. Kun. Vaitkus pasakoja linksimą nuotyki su Maironiu:

— Gerai nuotaikai mėgdavau iš rankos ateitį paprašauti. Sykį, Palangoje vasarojant, ir Maironis sako: „Kunige Mykolai, nuspėk ir man“. Šį tą žinodamas iš Maironio praeities, padariau rimtą veidą ir sakau: „Prelate, tamsta nuėjai ne tuo keliu, kuris tamstai buvo skirtas. Tamstai buvo ne poezijos kelias...“ Sunerimo Maironis: „Koks gi?“ — „Nežinau, bet aiškiai matau, kad tamsta prasilenkei su pašaukimu...“ Persiskyrėm. Ryto metą po mišių per pusryčius Maironis ir

sako: „Kunige Mykolai, tamstos tiesa. Naktį giliai galvojau: aš turėjau būti matematikas...”

Maironis mėgo žaidimus, kur reikia galva padirbėti. 1924 m. pas kun. Vailokaitį Palangoje sykį per savaitę susirinkdavo svečių. Sykį buvo ten žaidžiama šaškėmis su uždaviniu: keturios figūros turi uždaryti partnerio vieną figūrą. Maironis pamatė; jam patiko, ir čia pat sumaniai uždarydavo ar išsisukdavo. Čia pat jis su noru ėmėsi ir kito intelektualinio žaidimo: vienas išeina iš kambario, kiti susifaria dėl pasikalbėjimo temos. Grįžęs turi ją atspėti, į savo spėjimus gaudamas atsakymus „taip“ ar „ne“. Maironis, gavęs spėti, ėmė pačias bendrines sąvokas, paskui jas gvildė vis siauresnėmis rūšimis, porūšiais, iki priedavo jau konkretų pasikalbėjimo objektą. Toks žaidimas jam sekė.

Teorinis intelektas davė Maironį mokslininką, teologijos daktarą, profesorių. Tačiau ir teologiniuose dalykuose Maironis neįsileidžia į spekuliatyvinius klausimus. Jam artimesnės tos teologijos sritys, kurios turi daugiau ryšio su praktiniu gyvenimu — moralinė teologija. Moralistas praktikas Maironis daugiau klauso praktinio nei teorinio proto.

Daug reikėjo Maironiui praktinio proto, administruojant kunigų seminariją, vykdant didžiules statybas seminarijai ir sau, sprendžiant bent kiek ir visuomeninio gyvenimo klausimus. O geriausias Maironio praktinio proto dokumentas yra jo testamentas. Jame iki detalių sužymėtas ir sutvarkytas kiekvienas jo turto ir jo palikimo reikalas.

Ne žaibo švyščiojimais reiškiasi Maironio intelektualiniai sugebėjimai, tik apsimąstant, apsisvarstant. Skubiai nesprensdžia; tik pagalvojęs duoda galutinį atsakymą. Kun. J. Stakauskas pasakoja, kaip Maironis 1915 Panevėžyje prašėsis pagalvoti, kas turi vyskupiją administruoti, ar jis, Maironis, ar kan. Stakauskas. Svarstęs, kanonus vartęs ir tik po poros valandų galutinai apsisprendęs Stakausko naudai.

Ką nusprendęs, vykdė neatšaukiamai. Darbo nemetė jo

nebaigęs. Nors kankinasi, taisydamas *J. Lietuvą*, nors skundėsi vargiai betesėsiąs iki galo *Mūsų vargų*, tačiau tesėjo. Nesiblaškę nuo vieno dalyko prie kito.

Taip vykdyti sumanymus iki galo, protinius pasiryžimus paversti aktu galėjo tik stiprios valios dėka. Jausmo ir proto, širdies ir pareigos konfliktuose, stipriuose konfliktuose, nes abidvi tos galios stiprios, — Maironiui nulėmė valia. Valios galybė padėjo išlikti Maironiui moralinėj aukštumoj. Valios galybė leido jam, kaip sakos, išvengti purvų ir galvą aukštai nešioti.

Ne tiek epochos heroizmu, kiek asmenybės pilnatve, jo ideologijos principais ir valios sugebėjimais tenka aiškinti, kodėl Maironis nepalūžo gyvenimo eigoje. Jausmas, protas, valia susikoordinavę taip, kad Maironis yra tikra natūrali žmogaus asmenybė — su vidaus debesimis, pragiedrėjimais, audromis, kurios, neišvertusios žmogaus asmenybei privalomų normų, galų gale baigiasi rezignacija, rimtimi, pusiausvyros atgavimu. Tokios asmenybės gyvenimas atrodo paprastesnis negu tų, kuriuos jausmo, intelekto ar valios — vieno kurio — žymi persvara nuveda į kraštutinumus; juose daugiau katastrofų, daugiau „įvykių“; kitiems jie „įdomesni“, bet ar patys laimingesni?

3. Maironis — pusiausvyros žmogus ir pomėgiais įvairioms gyvenimo sritims. Jis, antai, gamtos žmogus. Jis mėgsta svetimąją išgirtąją gamtą. Lanko Šveicariją, Italiją, Suomiją. Bet labiau prisirišęs prie lietuviškosios. Kiekvieną vasarą, bent paskesniais metais, buvojo tradicinėje Palangoje. Populiari ten buvo figūra su baltu apsiaustu, su balta šiaudine skrybėle, su gumbuota lazda, „mužikiškai“ tvirtos saujos sugniaužta, seserį Marcelę parankiui paėmus ir bežygiuojanti jūros tilto link.

Ne miesčioniška mada traukė Maironį į Palangą. Miesčionis lanko Palangos kurhauzą, pajūrio restoraną, naktines pramogas, bet pati gamta, gamtos grožis ar net mistika mies-

čionio netraukia. Maironis norėjo gamtos grožio visais pojūčiais ir dvasia prisigerti. Jis pėsčias kartais nužygiuodavęs iš Kretingos į Palangą. Jis irstėsi laiveliu Tytuvėnų ežere, ypačiai audrotie. Jis eidavo vienas į mišką ar į Nevėžio pakrantes. Jis maudėsi Nevėžy, sportavo, lyg ne tik akį lyrindamas, bet visu kūnu gamtos malonumus pajusdamas.

Ankstyvasis pavasaris, kaip liudija kan. Kazlauskas, vyskupas Paltarokas, ištraukdavo jį į pamiškę. Tai Maironio mėgstamasis metų laikas. „Probuždenije vesny“, kaip pats sakydavo, labiausiai žavėjo. Ne atsitiktinai ir savo poezijai davė *Pavasario balsų* vardą. O ta paprasta pirmoji pavasario gėlė — žibutė — buvo jo laukiamoji gėlė. Gyvendamas provincijoje, ankstyvą pavasarį pats jas rinko, nešė namo, prašė pamerkti, kad jam kvėpėtų, iki žydės. Jai sudėjo ir eilėraščių („Neužmirštuolei“).

Žavėjosi rūta. Tai ne tik liaudies simbolinė gėlė. Jos kvapu negalėjo atsikvėpinti Maironis, kai patrindavo ją savo stambiais pirštais. Stebėjosi, kodėl neatsiranda kvėpalų rūtos kvapo. Tai esą būtų geriausi pasauly kvėpalai.

Tai miniatiūriška gamtos skiautelė, kuria lepino Maironis akį ir kitus pojūčius. Bet ne tik pojūčius. Ji pažadino Maironiui refleksiją ir jausmus. Paprastas laukų augalėlis pienė sukelia Maironiui žmogaus moralinio likimo asociacijas. Geltonas pienės žiedas — sakydavo Maironis — yra jauno klieriko kuklumas; kai pienės žiedas pavirsta pūkine galvele — tai klierikas, tapęs jaunu, pasipūtusiu kunigėliu, išėjusiu į pasaulį, kurio visas kunigiškumas, kaip pienės pūkeliai dings, kai tik papūs pasaulio vėjai... O panoraminė Palangos, Šveicarijos, Italijos gamta net daugiau pažadindavo Maironį jausti, svajoti, nekaip ją stebėti optinėmis akimis ar kitais jusliniais organais.

Gamtoje Maironis tiesiog demokratėja. Nereikalauja jokių patarnavimų. Pats batus valos, pats Nevėžy kojines plaunas. Eina į mišką malkų pjauti, apie namus pats vienas

sodina, genėja medelius; dirba su visais, žaidžia, dainuoja, pramogauja su jaunimu, lyg būtų Rousseau pasiklausęs ar savo jaunąsias dienas atgaivinęs. Tebestovi akyse nusileidusios saulės liepsnotame fone ant Palangos tilto būrys dainuojančio jaunimo, o vidury kaip žiede su savo baltu apsiaustu Maironis...

Keturių Kantonų ežeras ir Paryžius — dvi garsiosios pasaulio vietos; abi turistų gausiai lankomos; viena — tyrosios gamtos, antra rafinuotos civilizacijos stebuklas. Maironis neabejodamas pasirenka pirmąją. Jį traukė gamtos amžinoji rimtis ir didybė. Jį baido nuo Paryžiaus jo degeneruotas žmogus ir kultūra. Su humoru ir su naivumu aiškinasi Maironis Dambrauskui:

— Nors į užrubežių rengiuosi, bet nežadėdamas būti Ryme, nei kiek neketinu būti Paryžiuje ant parodos; visai ji manęs netraukia. Mačiau jau ne vieną didelę parodą, kaip aną metą Berlyne, ir nuo to laiko atstojo man noras ant jų buvoti: yra tai marios be galo ir krašto, kur žmogus tikrai nieko negali pamatyti, nors nedėlią ant to atidėtumei... Nevažiuosiu į Paryžių ir dėlto, kad norėčiau pagyventi ant šios ašarų pakalnės, o su tais prancūzais tai visaip gali atsitikti; gali ir nuskandinti ir į orą kokią bombą išmesti, ar per kokią komuną be jokio reikalo nudurti. Neturiu simpatijų dėl jų jau iš tos priežasties, kad savo parodą demonstratyviškai atidengė didžiojoje subatoje... Ketinu ant kokio pusantro mėnesio pasilsėti Šveicarijoje ant krašto ežero Keturių Kantonų, kur jau du kartus buvau ir kur maloniaus tarp gamtos grožybių.

Ir vis dėlto Maironis mėgo ir kultūrą, kultūrą dar nesugadintą, nesumanieruotą, gerąją prasme aristokratinę. Aukštojoje visuomenėje daugiausiai gyvenęs, su ja santykiavęs, pamėgęs jos tradicijas ir manieras, saloninės kultūros žmogus. Ypačiai pamėgęs meną. Lankė meno parodas. Įsigydavo vertingesnių paveikslų. Jo butą puošė graži lenkų daili-

ninko Mioduszewskio padaryta Murillo paveikslo kopija; to paties menininko Maironio portretas, vienas kitas Varno, Žmuidzinavičiaus paveikslas, tik jie, deja, Didžiojo karo metu dingo. Paskutiniuoju laiku turėjo Galdiko, Janulio, Šimonio, Roemerienės kūrinių. Jo butas buvo restauruotas Tado Daugirdo lietuvišku stilium. Iš naujesniosios tapybos mėgo tik Čiurlionį ir Šimonį. Lankė parodas, muzikines pramogas. Dar akademijoje inspektoriaudamas, slapta vaikščiodavo į operą. Prof. B. Čėsnyš seką net vieną anekdotinį nuotykį apie tuos laikus. Esą Maironis su akademijos profesorium Baltrušiu operoj sykį pastebėję dar vieną kunigą, persirengusį civiliai. Bet patys nebuvo pastebėti. Kitą dieną juodu, sutikę aną operos lankytoją, pradėjo gąsdinti: einą gandai, kad jis operoj lankęsis. Tas prisibijodamas, kad žinios nepasiektų vyskupo, liovęsis vaikščiojęs į operą, ir Maironis su Baltrušiu galėję toliau joje lankytis be liudininko...

Muziką Maironis labai mėgo. Tačiau, kaip kun. M. Vaitkus liudija, didelio muzikos skonio neturėjo. Didieji muzikos kūriniai jam nebuvo suprantami. Jį labiausiai žavėjo Chopino lengvieji, populiariesnieji dalykai — noktiurnai, romansai. Chopiną brangino tiek, kad muzikos mėgėjų prašė visai neskambinti, bijodamas, kad jie nebūsią paskambinti tobulai. Ne atsitiktinai Chopino noktiurnais žavėjosi Jadvyga ir Raimynas *Jaunojoje Lietuvoje*. Neatsitiktinai visoje Maironio poezijos formoje yra toks stiprus muzikinis elementas...

Kaune Maironis buvodavo teatre, koncertuose. Tiek Didžiojo karo metu Panevėžy, tiek paskui nepriklausomame Kaune savo bute organizuodavo literatūrinius, muzikinius pobūvius. Į juos kviesdavosi intymių draugų būrelį: rašytojus, dainininkus. Turėjo du erdvius salonus, gerą fortepijoną — ko tokiems muzikiniams pobūviams reikia. Prašydavo savo svečius menininkus padainuoti, paskambinti. Su visais ir pats dainuodavo. Kitas atsinešdavo ir savo smulką ar violončelę. Muzikiniuose trio ar kvartetuose dažni dalyviai

būdavo Naujalis, kan. Byla, smuik. Leškevičius, J. Vailokaitis. Net ir pats Maironis buvo įsigijęs (žinoma, ne sau, nes nemokėjo!) seną vertingą smuiką, kurio išbandyti pasikviesdavo smuikininkus. Paskui tą smuiką(3) padovanojęs kažkokiam pradedančiam, bet gabiam muzikos mokyklos mokinui.

Mėgo ir ne menininkų intymius pobūvius. Petrapilyje lankydavosi pas aukštuosius ministerijų pareigūnus. Tie lankė jo butą. Kaune svetimieji, neišskiriant nė gubernatorienės, buvodavo Maironio svečiai. Ir paskiausiais gyvenimo metais jautėsi Maironis patenkintas, galėdamas sukiotis aukštosios visuomenės sferose. Jis čia tikras aristokratas, imponuojąs savo tauria laikysena, pokalbio inteligencija, gyvumu, sąmoju. Rafinuotą inteligenciją rodo ir jo replikos kritikams.

Saloniniame gyvenime dažnai kartojasi tos pačios temos, tie patys anekdotai ar šiaip konvenansai. Tas pat ir su Maironiu. Progai pasitaikius, jis ir seka savuosius anekdotus:

— Kartą Petrapilyje buvo garsi vaškinių figūrų paroda. Nusivedžiau į ją ir savo klierikus, akademikus. Vienas klierikas buvo trumparegis. Prisiartinęs prie vienos panelės, atidžiai žiūrindamas į vaškinę figūrą, pamanė, kad ji irgi vaškinė, ir, norėdamas įsitikinti, bakstelėjo pirštu į nosį. Ta sudrebėjo ir pasipiktinusi sušuko: „Čto vy nachal, a ješčio duchovnyj!“ O tas dar labiau nusigandęs: „Izvinite; ja dumal, čto vy nadutaja!“

— Kai jaunas kunigėlis parvažiuodavau į savo parapiją, įkinkydavo mane šventomis dienomis išpažinčių klausyti ar pamokslų sakyti. Vieną kartą — čia, matot, nėra jokia išpažinties paslaptis — kartą piemenukas, išpažinęs savo nuodėmes, sako: „Dar turiu vieną grieką, bet nesakysiu. Bijau, kad nesupyktum“. Po ilgo įkalbinėjimo ir pasižadėjimo nesykyti, piemenukas prisipažino: „Kad esi jau toks geras, tai imsiu ir pasakysiu. Kai tamstą aną nedėldienį įlipai pamokslą

sakyti, aš pamislijau: jau tas rupūžė vėl kokį pasninką užduos...”

Pobūvių priešas — ginčai. Maironis jų nemėgo ir vengė. Kartą — pasakoja kun. Kazlauskas — į Krekenavą atvažiavo Tumas, Vėgėlė, Tilvytis. Buvo ten ir Maironis. Susiginčyta dėl Bažnyčios atskyrimo nuo Valstybės. Klebonas Kazlauskas įrodinėjo, kad toks atskyrimas Bažnyčiai būtų žalingas, o Tumas ir kun. Vėgėlė oponavo. Tilvytis klausėsi, maža tesikišdamas. Maironis palaikė Kazlauską. Pasakęs savo nuomonę, kiek pasiklausęs įkarštėjusio ginčo, jis išėjo į savo kambarį ir atsigulė. Rytą Maironis pastebėjęs Kazlauskui:

— Aš jūsų ginčus ilgai girdėjau per dvi mūro sienas. Bet sakyk, ar verta buvo ginčytis? Ar neužteko pasakyti porą kartų savo nuomonę ir nustoti? Juk nei tu jų neįtikinsi, nei jie tavęs...

Kad ginčų būtų išvengta, pobūviuose griebiamasi tokių temų, kurios nesukelia nuomonių didelio įvairumo. Maironis politinių, visuomeninių temų vengė. Mieliau ėmėsi meninių, literatūrinių. Kun. Mykolas Krupavičius, tam pačiam name su Maironių gyvenęs ir dažnai susitikdavęs, neprisimena, kad nors sykį su Maironių būtų tekę kalbėtis politiniais klausimais.

Daugiausia gyvendamas mieste, susidurdamas su aristokratinėmis visuomenėmis, Maironis, anas gamtos žmogus, prisiėmė 19 amžiaus aristokratinį konvenansą ir juos išlaikė iki savo gyvenimo pabaigos.

Mėgdamas intymias rinktinių žmonių kompanijas, Maironis ieškojo žmogaus, kuris išblaškytų jo vienišumo jausmą ar kuriam galėtų atverti širdies dalelę ir juo pasiremti.

„O koks gražus ir dieviškas yra susiliejimas dviejų sielų, kurios susitinka kelyje į dievybę!“ entuziastingai kalbėjo Schilleris apie savo santykius su Koerneriu.

„Trokštu draugo arčiau. Juo tikėti galiu. Jis, kaip audra,

nujaus mano sielos skausmus“, kalbėjo poezijoje Maironis...

Maironio gyvenime praėjo daug žmonių, su kuriais jis buvo susiejęs savo gyvenimo epizodus ir kuriuose ieškojo sau draugo. Intymavo jis su Jančiauskais, su Smilgų, Matulaičių šeima, su Staneliais, paskui Kaune su Kaupais, Žilinskais, Nasvyčiais ir daugybe kitų. Per visą gyvenimą bičiulavosi su kun. Jančiausku, paskui kun. Kazlausku, galiausiai kun. Vaitkum ir kt.

Vienuose Maironis rado atmosferos, kurioje jis pamiršdavo savo vienišumą, darbą, rūpesčius ir pagyvendavo naujo gyvenimo — poilsio valandas. Kiti jam buvo lyg Sturmo ir Drango išpopuliarinti „genijai“, kurių balsui jis tyliai pasiduo-davo, kurių žodžiai jį padrąsindavo kilti į idealų viršūnes. Schillerio kalba betariant, kurie pasėdavo jo dvasioje nerimo, kančios, reikalingos kūrybiniam aktui.

Nuo pat mokyklinio suolo Maironį traukė Antanas Vy-tartas. Aukštaičio draugystėje brendo žemaičiui kunigystės, pasiaukojimo idealas. Jų draugystė rodo gyvą atvaizdą *Jau-nojoj Lietuvoj* — tas Jonas Glinskis ir Juozas Rainys, vienas tylus, tylutėlis, antras srove savo mintis liete liejās: tai Mairo-nis ir Vytartas.

Tačiau gyvenimas juodu išskyrė netrukus. Seminarijoj jau kitas draugas. „Seminarijoje turėjau draugą Julijoną Šimaitį, gabų jaunuolį, kuris vėliau tapo tos pat seminarijos profesorium. Pats mėgdamas poeziją, jis nemaža prisidėjo, ir mane paskatindamas į šį meną. Tuo metu esu sukūręs dainų, vėliau išpopuliarėjusių visoje Lietuvoje“ (*Autobiografija*). Prašmatnus tai buvęs vyras, kaip sako Tumas, tas naujasis Maironio bičiulis Šimaitis. Išėjęs gimnaziją, veržėsi į universi-tetą, bet motina alpdama įprašė važiuoti į kunigus. Mačiulis kitkart pabaigė įtikinti jį, kad pamėgintų... Pabuvo Šimaitis ir pamėgo, buvo tiesiog tobulas klierikas, pilnas gilaus mokslo ir pamaldumo (Tumas, *Lietuvių literatūros paskaitos*. „Jonas Maironis Mačiulis“, 5 p.). Kiek Vytartas traukė Mai-

ronį į kunigystę ir idealizmą, tiek dabar Maironis traukė Šimaitį į kunigystę, o pastarasis atsimokėjo Maironiui, traukdamas jį į tikrąjį poezijos kelią, į Goethės, Schillerio kūrybą. Nuoširdžiais laiškais dalinosi Maironis su Šimaičiu mintimis, bet greitai pastarojo mirtis išskyrė draugus: dingo ir Maironio laišakai, kurie būtų paaiškinę Maironio dvasios pergyvenimus.

Gyvenimas atneša naujus draugus, naujus patyrimus su trumpais džiaugsmais ir ilgomis kančiomis... Krokuvos universiteto rektoriaus Jančevskio žmona, Petrapilio lietuvio prekybininko A. Smilgos žmona, Petrapilio lietuvių labdaros draugijos pirmininko Matulaičio žmonos sesuo Mackevičiūtė, gydytojo Stanelio duktė Jadvyga, kun. Kazlauskos pusseserė Petkaitė ir kt. buvo tos moterys, su kuriomis artimai Maironis bičiuliavęs, kurių draugystė giliau pažino savo širdies potroškus ir pasiimtos pareigos didybę. Jų įtakoje sustiprėjo pagarba moteriai ir tauri nuomonė apie moters rolę vyro gyvenime ir darbuose. Moteris virto jo pergyvenime vyro įkvėpėja kūryboje ir stiprintoja gyvenimo varge. Apie moteris, kaip liudija vysk. K. Paltarokas, Maironis nekalbėdavo nei pats nei kitiems nieko moterį įžeidžiančio neleidavo kalbėti. Gal artimiausi bičiulystės ryšiai siejo Maironį su Stanelyte, liaudies mokytoja, idealiste, taurios sielos mergaite. Jai Maironis nuoširdžiai galėjo pasakyti: tavo sielą atjausti vienas aš galiu, bet... bet skirta eit man, mano miela, kitu gyvenimo keliu. Kitu gyvenimo keliu teko eiti ne tik dėl to, kad Maironis buvo kunigas, bet ir kad šis artimas žmogus mirė džiova, tepalikdamas poetui gaudžius atsiminimus, nuoširdaus sielvarto poezijos pluošteliai ir pasižadėjimą naujų pažinčių nebeieškoti, jeigu širdžiai telemta kentėti...

Toks pasižadėjimas yra skausmingo momento padaras. Kada sielos žaizda užsitraukia, poetas neuždaro savo širdies nuo naujų draugų.

Iš tų daugybės bičiulių, kuriuos gyvenimas suvedė į artimą pažintį su besenstančiu poetu, bene įtakingiausias buvo kun. Mykolas Vaitkus, žemaitis. Nuo 1917 metų suėjęs į pažintį su poetu, artimiausiai su juo bičiuliavos iki pat mirties. Vaitkaus nuoširdumas, jo socialus būdas, jo meniški palinkimai, jo platus tolerantiškumas, rafinuotos manieros buvo jam atvėrę duris į Kauno šviesuomenės šeimas. Jis kvietėsi Maironį ir sykiu su juo žingsniuodavo į vieną ar kitą šeimą popiečio. Susikviesdavo ir savo bute artimųjų būrelį — vyrus ir moteris, nepamiršdamas Maironio. Maironis mielai lankydavosi. Tą senstantį poetą Vaitkus išmokė matyti grožio ne tik idealų sferose, bet ir gyvenimo reiškiniuose, žmonėse.

Vaitkus, tas naujas „genijus“, turėjo norų ne tik sudaryti sąlygas poeto dvasios poilsiui. Jis neužmiršo ir pačios jo kūrybos. Kūryba jam parūpo net labiau nekaip pats kūrėjas. Jis matė, kad Maironis jau nebekuria, o jei kuria — be ugnies, be įkvėpimo. Jis žinojo, kad Goethė, senas, senutėlis, dar rašė aistras meilės daineles ir piršosi 18 metų gražuolei. Vaitkus ryžosi paaukoti kūrėją vardan kūrybos — pastūmėti kūrėją į tokias sąlygas, kuriose suirtų jo vidaus ramybė, jis imtų kentėti, kovoti su savim, o iš skausmo gimtų nauja giesmė, gal liūdnesnė „už girių ošimą“. Tačiau apsiriko: galėjo suaudrinti poeto pergyvenimus, bet negalėjo pažadinti poeto kūrybos. Maironis ne Goethė. Jo įkvėpimo šaltinis kita meilė, kuri buvo svetima vokiečių poezijos milžinui — tėvynės meilė...

Tai buvo paskutinis draugas, lėmęs Maironio dvasios kelią.

Kiek su tais rinktiniais savo širdies draugais Maironis buvo atviras, kiek mėgo intymias jų bohemas, tiek aristokratiškai vengė viešumos.

Tai ne Vaižgantas, kuriam visuomenė buvo kaip žuviai vanduo. Nemėgo Maironis minios. Minia smalsiai vagia iš asmens visa, ką jis turi savo intymaus. Minia dievina savo

herojų, bet čia pat jį pasiryžus sumindyti, jeigu jis padarys ne taip, kaip minia nusiteikusi iš jo laukti. Minia jaučias turinti teisę į tą, kuris yra aukščiau atsistojęs, ir jame matyti realizuotus tuos privalumus, kurių ji pati neturi. Nemėgo Maironis minios su jos kritika. Nemėgo žmonių, kurie negailingai kritiškai vertino artimą ir kurie buvo linkę žmoguje įžiūrėti pirmiausia ydas. Nemėgo betgi nė tos minios pompų. Atsisakinėjo nuo dalyvavimo albume, kai 1907 metais Basanavičius paprašė Maironį atsiųsti savo fotografiją. Atsisakė ir nuo savo jubiliejų (1913, 22 m.). Ne iš krikščioniško kuklumo, kaip Jakštas kad prašėsi palaidojamas šešėly. Atsisakė greičiau dėl to, kad su klasiku būtų galėjęs pasakyti: odi profanum vulgus... Jo aristokratinis individualizmas, savigarba jaučia savo pranašumą prieš minią. Joje nenori būti, o tik aukščiau jos arba visai šalia jos. Geriau nuo jos pasitraukti ir laikytis iš tolo, kad nereiktų paskiau susilaukti konfliktų ir jautriai kentėti.

O betgi individualistas Maironis nebuvo. Jis nemėgino užsidaryti tik sau ir savais interesais gyventi. Jis turėjo gyvą visuomeninį jausmą ir sąmonę. Gyventi visuomenei, tiesa, jį traukė ne spontaniškas nusimanymas, kad jo prigimtis to reikalauja, bet kad to reikalauja pareiga. Ir vardan pareigos visuomenės reikalus tenkinti Maironį randam patriotiniame sąjūdy aktyvų nuo pat seminarijos laikų. Tačiau stovėti visuomeninio gyvenimo pryšaky jis nestovėjo. Nei Vilniaus Seimas, nei 1905 įvykiai, nei kova dėl lietuvių kalbos bažnyčiose, nei okupacijos meto lietuvių akcija, nei Nepriklausomybės skelbimas jo nepastatė tarp tų, kurie vadovauja. Jis kaip Schillerio Tellis veikia skyrium ir nuošaliai. Tada jaučiasi jis galingesnis, kai vienas. Iš nežinios jis laidė ugningsus šūkius, įkaitintus jo vienišose įkvėpimo valandose.

Nė su kuria politine grupe ar bent su kuria politine doktrina nesutapo. Tiesa, buvo noro ir pastangų Maironį nutraukti į atskiras visuomenines sroves, bet jo neprilenkė nė

viena. Aiškiai tik vengė socialistų ir balansavo tarp krikščionių demokratų ir tautininkų. Iš tradicijos — linko į krikščionis demokratų, iš asmeninių simpatijų — į tautininkus. Jis nesmerkė iš esmės nė vienos grupės, jeigu tik ji lietuviška ir atsako jos skelbtiesiems idealams.

Maironis stovėjo aukščiau politinių ir ideologinių sąjūdžių ir piktinosi, kad jie nesutelpa Lietuvoje ir tarp savęs kovoja, užuot kovoję su Lietuvos priešais, ar dirbę pozityvų darbą. Aušrininkų laikais sudėstytos Maironio portreto spalvos nenubluko nuo naujo gyvenimo vėjų ir saulių...

Kaip nesiejo savo asmens su viena politine visuomenine grupe, taip nesiejo su vienu socialiniu luomu. Ne luomų kova, bet jų santarvė brangi buvo jo ideologijai. Tačiau socialinis jausmas nebuvo Maironiui svetimas. Jau Maironio laikais Akademijoje socialinis klausimas buvo aktualinamas. Socialinis klausimas tada buvo suprantamas kaip darbininkų klausimas. Jį Maironis gyvai svarstė librete *Kame išganymas?* ir paskaitose 1909 Kaune. Tačiau gyvenimo praktikoje jis nepasiduodavo socialiniam sentimentui, vardan kurio žmogus atiduoda neturtėliui viską, nepaisydamas, ar auka bus racionaliai sunaudojama. Į tokį šelpimą Maironis žiūrėjo kritiškai ir net neigiamai. Visokių aukų rinkėjų, baliaus kvietimų nešiotojų neįsileisdavo nė į butą. Tai esąs veltui eikvojamas pinigas... Atrodo Maironis pedantiškai taupus, net šykštus. Tumas pasakoja, kad jam, krikštijusiam Šimkaus vaiką, kuriam Maironis buvęs kūmas, šisai davęs tik 5 litus, kaip ir visi kiti. Arba vėl: kanauninkas Kazlauskas pasakoja, kad Krekenavoje rudens metu Maironis vaikščiodavęs po laukus ir surinkdavęs paukščių plunksnas. Parnešęs į kleboniją, atiduodavęs: „Kai taisysite pagalves, bus daugiau plunksnų, galėsite sunaudoti“. — „Jos kietos, netinka į pagalvę“. — „Na, vis kur nors galima jas sunaudoti“, — replikavęs Maironis.

Sofija Čiurlionienė pasakoja, kad „Saulės“ mokytojų

seminarijoj vienas gabus mokinys negalėjo užsimokėti už mokslą — reikėjo aukomis jam surinkti 10 rublių. Kai kreipiasi į Maironį ir išaiškintas jam visas reikalas, Maironis, prieš duodamas rublį, prisispyręs klausė: „Ar tamsta tikrai žinai, kad iš jo geras žmogus išeis?“

Giminėms maža teduodavęs. Net savo testamente jiems mažiausia paliko. Taip taupydamas, gaudamas gerą algą, Maironis galėjo įsigyti namus.

Tačiau savo sukrauto turto Maironis niekais nenuleido. Pasielgė su juo ne kaip šykštuolis. Jį pavedė visuomenės reikalams. Jau Petrapilyje jis gausiausias labdaros reikalams aukotojas, jis labdaros draugijos vicepirmininkas. Įsigijęs namus Kaune, nuo pat pradžios juos pavertė lietuviškų įstaigų centru; artėdamas į senatvę, savo namus atidavė vienus — Seminarijai, kitus Švietimo ministerijai, o santaupas testamente paskyrė visuomeninėms organizacijoms. Toks buvo Maironio socialinis solidarumas, racionalizuotas pusiausvyros linkme.

Tiesioginiam neturtingųjų interesui Maironio jausmas nebuvo toks jautrus, kaip apskritai visuomeniniam, patriotiniam interesui. Tauta, lietuviai be detalizavimo ir diferenciacijos buvo jo visuomeninių pergyvenimų sritis ir tikslas, toks būdingas tam romantiniam aušrininkų laikotarpiui, kuris dar nebuvo susiskaldęs socialiniu atžvilgiu.

4. Etiniu atžvilgiu Maironis asketas nebuvo, bet nebuvo ir laksistas. Jis mėgo mažus intymius pobūvius; juose būdavo centras; sakydavo moterims komplimentus, rašydavo joms laiškėlius, asistavo joms, kad įtaringesnieji net gaudus imdavo laidyti ir skųsti. Mėgdavo gerai pavalgyti; su saiku išgerdavo, jaunas rūkydavo, kortuodavo. Ypač buvo įpratęs į vintą... Išėjęs naktis jaunas prie jo praleisdavo. Net atostogų nuvažiuodavo pas tuos, kurie buvo geri vinto partneriai... Buvo tai visiems žinoma, ir Jakštas grybštelėjo Maironį satyra. Poetas rado reikalo Jakštui net pasiteisinti: „Jau

nesamprotauk, kad tasai, kuris, nulikęs nuo darbo, palošia retkarčiais vintą, jau visai nieko neveikia“.

Tačiau tas pats Maironis tik išeina į pareigų, į aukštesnių pareigų areną, daros ramus, orus, suvaldo temperamentą ir anas pilietinio gyvenimo menkystas. Rektorium tapęs, metė rūkęs, o į senatvę ir prie kortų buvo sunkiai priprąšomas. Skrupulinga sąžinė vertė pareigas atlikti su didžiausiu uolumu. Pareigų atlikime, ypačiai religinių pareigų, neleido jokio subjektyvumo. Turėjo būti viskas daroma, kaip objektyvinės normos reikalauja. Kanauninkas Stakauskas pasakoja net kuriozišką įvykį. Krekenavos klebonas ir vikaras kažkur išvažiavo. Atvyko viena pora šliūbo. Jie turėjo likti nesutuokti, nes kunigai iki vakaro negrįžo. Laimei pasitaikė atvažiuoti Panevėžio vikarui. Jam atrodė nežmoniška paleisti jaunuosius nesutuoktus, o jis, svetimos parapijos kunigas, ir dar vikaras, neturi teisės šliūbo duoti. Tada jis sumetė: klebonas jam vis tiek duotų leidimą jaunuosius sutuokti, ir, tokiu būdu sąžinę nuraminęs, davė šliūbą. Parvažiavo vakare klebonas su Maironiu. Ir svečias panevėžietis pasigyrė per vakarienę gerą darbą padaręs. Maironis surimtėjo: be klebono leidimo, ir dar svetimos parapijos vikaras — matrimonium invalidum. Kas daryti? Pats Maironis ryžosi pataisyti. Išsiklausęs pavardės, kaimo, nuvažiavo, kad nors namie pakartotų privačiai šliūbą. Nuvažiavęs į nurodytą kaimą, jaunųjų nerado. Pasirodo juodu gyvenę kitam kaime. Maironis išaiškino jiems visą nesusipratimą ir pakartojo šliūbą. Kai parvažiavęs papasakojo visą istoriją klebonui, paaiškėjo, kad tas kaimas, kuriame pakartojo šliūbą, priklauso kitai parapijai, vadinasi — matrimonium vėl invalidum... Tuo faktu paskui mėgo Maironį erzinti.

Neleisdamas kitiems krypti nuo objektyvinių normų, jas taikė ir sau. Kai tekdavo prasilenkti su pareigomis, nesimėdavo savęs kazuistiškai teisinti. Ypačiai tekdavo griaužtis

ir save kaltinti, kai išgirsdavo paplitusius gandus dėl jo santykių su moterimis.

Tie santykiai, kiek rodo paliktieji laiškai ir gyvieji liudininkai, apskritai neišėjo iš platonikos ribų. Tiesa, kai kurios iš tų moterų, su kuriomis jis buvo artimas, jį išnaudojo. Išnaudojo ne tik paskolinti ar pažiruoti, bet su tuščiu plepumu pasididžiudamos girdavosi, kad Maironis jas lankęs, kad jos pas jį atsilankančios. Gandai viską patrigubindavo ir, kai pasiekdavo patį Maironį, jis kaltindavo save, kam buvęs neatšargus, kam buvęs nuoširdus; griauždavosi, kad lig šiol dar neišmokęs gyventi. Sąžinei palengvinti imdavosi visų tradicinių tikėjimo priemonių, ir, kaip liudija profesorius Jurgutis, kad save nubaustų, eidavęs išpažinties pas kun. Genį, kuris buvęs jo asmeninis priešas.

„Į Maironį, žinoma, tenka žiūrėti kaip į žmogų poetą ir kaip į kunigą su visais žmogiškais ir kunigiškais privalumais, na, ir su visomis, taip sakant, žmogiškomis ir kunigiškomis silpnybėmis, nes kaip žmogiškumas kunigystei, taip ir ši paskutinioji žmogiškumui turi neabejotinos įtakos. Tad ir tiksliausia būtų žiūrėti į Maironį kaip į žmogų — kunigą, kuriame tačiau kunigystė nebuvo dalykas antraeilis, bet pirmaeilis“.

„Kaip kunigas, profesorius, dargi pastatytas dvasininkams ruošti mokyklos vadovu, Maironis visada būdavo pareigos žmogus ir į šias savo pareigas žiūrėjo rimtai: buvo gilaus tikėjimo, pamaldus (tik ne davatkiškai), kasdien laikydavo šv. Mišias, po šv. Mišių visada ilgesnį laiką meldavosi, ne kartą užsimiršęs giliai atsidusdamas, kas dieną popietiniu laiku lankydavo šv. Sakramentą, kunigiškus poterius (breviorių) visada stengdavosi atkalbėti anksčiau, kad vėliau koks nors pašalinis reikalas nesutrukdytų, maždaug kas 2—3 savaites eidavo išpažinties. Kartais ir dažniau. Kasmet kartu su auklėtiniais atlikdavo rekolekcijas“.(4)

Religinis Maironio gyvenimas buvo gyvas net ortodok-

siškas, kaip formuluoja Tumas. Ir čia neprileido jokio vadinamojo modernizmo, subjektyvumo. „Maironis buvo nepakrutinamų principų. Aš neesu girdėjęs nė vieno žodžio, nė lengvos dvipasmės, kurie būtų atsidavę skepticizmu ar „grynojo proto“ diktuojama biblijos ar dogmų kritika. Kitiems atsitinka kartais „povolnodumstvovat“, taip, ne esmiškai, pavartoti kurią religijos temą anekdotišku tonu, modo iacoso. Maironis niekados. Klierikams dėstė teologiją giliu įsitikinimu. Net naiviai ortodoksiškai, su klierikais šventai tarnavo altoriui, su jais šeštadieniais atlikinėdavo išpažintį, mirti rengėsi irgi rimtai“ (*Vaižganto raštai* XIX, 251 p.).

Nepripažindamas religinio subjektyvumo, kuris skelbia, kad religinis aktas yra grynai emocinis pergyvenimas ir kad jis negali būti susietas nei su iš anksto nustatytu laiku ar vieta, Maironis betgi buvo svetimas kolektyviniams manifestaciniam religijos aktams. „Vieną kartą — pasakoja Tumas pasikalbėjęm su Maironiu — užsiminėj į Irlandiją išvykusius į Eucharistinį Kongresą. Matės, kad tai jam nepatinka, kai aplink Švenčiausiąjį Sakramentą triukšmauja. Švenčiausias Sakramentas netinkąs priemonei demonstruoti, aplink jį tenką vaikščioti intymiškai, „asmeniškai“, susikaupus ir rimtai atsidėjus“ (ib. 250 p.).

Tokį intymaujantį su Dievu, Juo visiškai pasitikintį, ieškančią Jame stiprybės, besišaukiantį Dievo ir Marijos pagalbą, randam Maironį ir jo poezijoje. Religinės priemonės buvo parama kopti religijos nurodomo idealo linkui.

5. Pusiausvyra ne tik tarp Maironio pagrindinių psichinių galių, bet ir tarp jo interesų sferų. Pusiausvyra ne kaip pastovi statiška būseną, pasiektoji idealinė ramybė, bet kaip priartėjimas prie jos, kaip neplačios skalės svyravimas tarp dvejopų ar trejų ribų: tarp jausmo ir proto, širdies ir pareigos, tarp gamtinio natūralumo ir kultūrinio rafinuotumo, tarp individualistinio egoizmo ir visuomeninio altruizmo, tarp taupumo ir išlaidumo, šykštumo ir dosnumo, tarp askezės ir

lengvapėdiškumo, žodžiu, tarp Žemės ir Dangaus. Tik niekada Maironis nenulinko ar nepakilo iki kraštutinumo ribos ir nepaliko prie jos. Jis balansuoja vis arčiau prie „aukso vidurio“. Tuo jis kitokesnis už Kudirką, Jakštą, Vaižgantą, Šliūpą. Gal kiek priartėja prie Basanavičiaus. Bet vis tiek pusiausvyros vis uoliau laikos už pastarąjį.

Psichinių galių pusiausvyrinis susikoordinavimas asmenybei duoda tvirtus pastovumo ir patvarumo pagrindus. Jis neleidžia blaškytis per daug į šalis nuo asmenybės įsižiūrėto tikslo.

Maironio asmenybės pagrindas dar tvirtesnis ir realesnis dėl to, kad jos interesai ribojasi ne viena gyvenimo plotme, o abiem — empyrine ir idealine, Žeme ir Dangum, kaip buvo pasakyta. Empyrinės plotmės interesai, „žemės trauka“ Maironyje labai stiprūs. Tačiau medžiaga Maironyje nėra nustelbusi dvasios. „Žemės trauka“ nėra niekada tokia stipri, kad Maironis tik žeme grožėtųsi, jos malonumais tenkintųsi; būtų užmiršęs dvasios interesus ir savo pareigą jų linkui gravituoti. Santykiavimas tarp idealinės plotmės interesų ir empyrinės nekelia Maironiui jokių problemų, nuo kurių asmeninio išsprendimo priklausytų jo tolimesnis gyvenimas. Tas santykiavimas jau išspręstas, ir Maironiui belieka tik jis vykdyti, nors asmeniškai ir sunku, nors ir nevisada pasiseka, nes „žemės trauka“ labai stipri. Dėl to visa Maironio asmenybė yra kupina ne maištingo protesto, bet nuolatinės heroiškos kovos su skausmu ir viltimi.

Niekas nėra geriau Maironio dvasios išreiškęs už dailininką A. Varną.

Ant drūto sprando keturkampis, kresnas veidas, tvirtai paremtas kairiąja ranka su pakeltu aukštyrų pirštu; patriarchališkas pensne; trumpai pašiaušti plaukai, standūs, nuo amžiaus papildę. Visoje figūroje stiprus kresnumas, masyvumas, valdingumas. Lyg po ataušusia ugniakalnio pluta spėtų jaunystėje daug ugnies ir energijos buvus, bet dabar

užsitraukus, svetimam žmogui sfinksu pavirtus... Nors Maironio dvasingumas čia mažiau pastebėtas, už tat paveiklo masyvumas stipriai išreiškia jo empyrinius interesus.

Jeigu Maironio asmenybės gautą portretą norėtume įstatyti į rėmus, į kokias tipologines kategorijas, tai geriausiai jam pritiktų Dilthey laisvės idealisto kategorija. Tai žmogus su idealistine pasaulėžiūra ir valingai nusiteikęs ją realizuoti gyvenime. Sprangerio tipologija, kuri remiasi persveriančiomis žmoguje psichinėmis galiomis ir interesais, Maironiui, tam pusiausvyros žmogui, mažiau bepritinka. Atrodo, nebus netikslus visai kitas pagrindas Maironio asmenybės portretui įglausti į tam tikrus rėmus, kurie paveiklo esminius bruožus dar labiau pabrėžtų — tai etnografinis ir epochinis pagrindas.

Etnografinių pagrindų skaidome lietuvių tautą į žemaičius, rytiečius, suvalkiečius, dzūkų. Toks scheminis skaidymas suponuoja prielaidą, kad šitų regionų gyventojai turi savo charakteryje tam tikrų bendrų žymių, kuriomis jie skiriasi nuo kito regiono gyventojų. Nors Maironis kilęs toje riboje, kur susisiečia žemaičiai su aukštaičiais, tačiau Maironis yra žemaičiams artimesnis. Maironio stiprus racionalistinis charakterio bruožas, jo praktinis, administracinis protas, jo nuosaikumas, pusiausvyra, jo tradicingumas, jo socialinis artimumas ir valstiečiui ir bajorui, jo gilus, bet uždaras gyvenimas, jo lėtas, bet galutinis sprendimas, jo ramumas diskusijoje, jo visa lygi lygi gyvenimo linija — vis tai tikro žemaičio bruožai.

Savo charakterį laimėjęs žemaitišką, savo ideologiją kultyvavo žemaičiu Daukantu, poetinio įkvėpimo sėmės betgi praėjusios epochos reiškėjo aukštaičio Baranausko, o stojo dirbti savo laikų tautinio gyvenimo epochai, organizuojamai suvalkiečių. Nuostabus susipynimas visų regionų, praeities ir dabarties tame bendros įtampos laikotarpyje, kurį vadiname aušrininkų laikotarpiu! Šitame laikotarpyje Maironis vėl gauna tam tikrus rėmus. Jis tikras aušrininkas,

kaip Basanavičius, Jakštas, Kudirka, su tokia pat herojine patriotine visuomenine ideologija, tačiau savo religine ideologija jis priklauso tiems aušrininkams, kurie sudarė patriotinio idealizmo grupę, šalia Šliūpo, Kudirkos patriotinio pozityvizmo.

Maironio religinės ideologijos charakteris ir etiniai pergyvenimai leidžia Maironį sugretinti dar su vidurinių amžių žmogumi.

Vidurinių amžių dvasios buvo populiariūs dvejopi tipai: gotinis ir romaninis. Gotiniame aiškiai persveria dvasia, romaniniame medžiaga; gotiniame lieknumas, gracija, romaniniame masyvumas, monumentalumas; gotiniame tiesiosios, trapiosios, numedžiagintos linijos šauja tiesiai į viršūnes, romaniniame medžiagos masyvumas stipriai atsiremia į žemę; gotiniame mistinis ryšys su Absoliutu prasiveržia alegorinėmis, simbolinėmis formomis, romaniniame su primityviu paprastumu pergyvenamas priežastinis ir siekiamasis ryšys su Absoliutu; gotiniame ekstazė, mistika, romaniniame valia, kuri tai medžiagai duoda logiškas, tikslas formas; gotiniame — malda ir pagarbinimas, romaniniame — kova. Su vidurinių amžių vardu populiariesnė yra gotikos sąvoka. Romaninė dvasia yra pamirštama. Tačiau ji ne mažiau išreiškia vidurinių amžių dvasios antrąją pusę.

Maironio stiprūs ryšiai su žeme, su visu paprastumu pergyvenamas empyrinis ir idealinis pasaulis, santykiavimo su juo formos Maironį daro artimą romaninio tipo žmogui, kaip Vaižgantas atitinka barokinę, o Jakštas Dambrauskas — tų pačių vidurinių amžių — gotinę dvasią.

Maironio sugretinimas su vidurinių amžių romaniniu žmogum čia yra tik hipotetinis. Čia buvo svarbu pastebėti pačią artimumo idėją. Kūrybos analizė galės hipotezę arba paneigti arba surasti jai naujos įrodomosios medžiagos.

Evoliucijos Maironio asmenybėje maža. Koks jis išėjo į gyvenimą, toks ir liko. Nebent tiek, kiek žmogų pakeičia pats

žmogus. Taip esti su tuo žmogum, kurs iš karto atsistoja ant tvirtų pagrindų ir gyvenime neranda reikalo jų keisti, savęs laužyti. Čia yra žmogaus jėgos ir sykiu tragizmo šaltinis. Jėgos, nes tuo atžvilgiu skelbia savo idėjas su visišku įsitikinimu. Jis gali virsti savo idėjos apaštalu ir daryti didelės sugestyvinės įtakos aplinkai. Į jį žiūrima, kaip į idėjos didvyrį ar net kankinį. Bet žmogus gali su savo ideologija ir tradicijomis taip susigyventi ir suakmenėti, kad nebejaus naujo laiko ir jam reikalingų naujų formų bei naujų metodų. Jis negali persiformuoti ir prisitaikyti naujai epochai. Jis tada „atsilieka“ nuo gyvenimo. Jo laimė, jeigu suspėja mirti sykiu su savo epocha. Kitaip jį laiko nauja karta jau atgyvenusiu, o jis pats jaučiasi apvilnas. Šitos tragedijos neišvengė daugelis aušrininkų. Neišvengė jos ir Maironis, ir jis „pasivėlino mirti“.